

Laila
Kelmere

BILANCES
Bibliotēka

levads
grāmatvedībā
jeb
Grāmatvedības pamati:
teorija un uzdevumi

ATKĀRTOTS UN PAPILDINĀTS 3. IZDEVUMS

BILANCES

Bibliotēka

Laila Kelmere

**levads
grāmatvedībā
jeb
Grāmatvedības pamati:
teorija un uzdevumi**

ATKĀRTOTS UN PAPILDINĀTS 3. IZDEVUMS

LIETIŠKĀS
INFORMĀCIJAS
DIENESTS

I Z D E V N I E C Ī B A

Rīga 2024

UDK 657

Ke274

Laila Kelmere

Ievads grāmatvedībā jeb

Grāmatvedības pamati: teorija un uzdevumi

Atkārtots un papildināts 3. izdevums

© Laila Kelmere, 2024

© SIA „Lietišķās informācijas dienests”, 2024

© Šajā krājumā iekļauto piemēru un uzdevumu pilnīga vai daļēja reproducēšana ar jebkuriem līdzekļiem jebkādā veidā un izplatīšana ir atļauta tikai ar autores piekrišanu un norādot atsauci par to.

Literārā redaktore Rita Cielēna

Maketētājs Arvis Villa

Vāka foto: © jchizhe – stock.adobe.com

Autores portreta fotogrāfs Aivars Siliņš

Visas tiesības aizsargātas. Aizliegts jebkādu grāmatas daļu reproducēt jebkādā formā un veidā bez rakstiskas autortiesību turētāja atļaujas.

Izdevējs: SIA „Lietišķās informācijas dienests”

Adrese: Graudu ielā 68, Rīgā, LV–1058

Tālrunis: 67606110

e–pasts: lid@lid.lv

www.plz.lv

ISBN 978–9984–896–35–9

Priekšvārds

Šī grāmata paredzēta kā mācību un izziņas līdzeklis, lai nostiprinātu zināšanas un iemaņas grāmatvedības pamatos. Tajā ietverti piemēri, kas paskaidro atsevišķus grāmatvedības uzskaites pamatelementus, un uzdevumi ar atrisinājumiem.

Šajā grāmatā ir saglabāts otrās grāmatas materiāls, bet vietām tas ir papildināts un mainīts, lai atbilstu grāmatas aktualizēšanas brīdī aktuālajām prasībām. Tas pats attiecas uz grāmatā iekļautajiem piemēriem, un, protams, ir sniegtas atbildes piedāvātajiem uzdevumiem. Atbilžu pieejamību daudzi lasītāji, īpaši studenti, ir novērtējuši un atzinuši par noderīgu.

Šis materiāls veidots tā, lai pakāpeniski nostiprinātu iemaņas grāmatvedības uzskaites pamatprincipos. **Izpētot grāmatā iekļautos piemērus un izpildot uzdevumus, studenti un citi interesenti var gūt** praktiskas iemaņas aktīvu un pasīvu klasificēšanā, grāmatošanā, bilances un peļņas vai zaudējuma aprēķina (klasificēta pēc izdevumu veidiem) sagatavošanā, kā arī gūt priekšstatu par grāmatvedības uzskaites nepieciešamību un pielietojamību.

Iesakū grāmatu lasīt no sākuma, lai secīgi sagatavotos sarežģītāku uzdevumu risināšanai.

Grāmatas pielikumos ietverta noderīga informācija uzdevumu risināšanā un praktisko situāciju analīzē, piemēram, grāmatvedības kontu plāns, nodokļu likmju saraksts, kas izmantots uzdevumu sagatavošanā un ir pielietojams to risināšanā, bilances un peļņas vai zaudējuma aprēķina shēma (klasificēta pēc izdevumu veidiem) ar shēmām to sagatavošanai, tāpat ir iekļautas veidlapas, kuras var pavairot un izmanto uzdevumu risināšanā. Grāmatojumu un T kontu lapas iekļautas ērtākam darbam, bet to rindas pēc skaita nav pielāgotas konkrētam uzdevumam.

Piemēri un pielikumos pievienotā informācija sniedz iespēju grāmatas materiālu izmantot patstāvīgi.

Paldies iepriekšējo grāmatas izdevumu **lasītājiem par** aktīvu grāmatas lasīšanu un uzdevumu risināšanu! Paldies, ka rakstījāt, satikāt, ieteicāt un uzdevāt jautājumus! Daļa no jautājumiem jau bija niansētāki un saistībā ar finanšu vai nodokļu grāmatvedību, jo pamatlietas, lasot grāmatu, bija izprastas. Ceru, ka arī šis izdevums būs noderīgs kā mācībās, tā ikdienā.

Lai gan šī grāmata ir ievads grāmatvedībā, tomēr labs pamats grāmatvedībā sniedz iespēju un mudina izglītoties tālāk, lai izprastu finanšu un nodokļu grāmatvedības jautājumus, un gūtu pilnvērtīgu priekšstatu par grāmatvedību kopumā.

Ar cieņu,

Laila Kelmere

Izmantotie saisinājumi

B.s.	Beigu saldo
DA	Debeta apgrozījums
EKA	Elektroniskais kases aparāts
GPKGPL	Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likums
IIN	Iedzīvotāju ienākuma nodoklis
KA	Kredīta apgrozījums
MK	Ministru kabinets
MK not. Nr. 322	Ministru kabineta 2022. gada 31. maija noteikumi Nr. 322 „Kārtība, kādā individuālie komersanti un citas fiziskās personas, kas veic saimniecisko darbību, individuālie uzņēmumi, zemnieku un zvejnieku saimniecības kārtu grāmatvedību vienkāršā ieraksta sistēmā”
MK not. Nr. 439	Ministru kabineta 2022. gada 14. jūlija noteikumi Nr. 439 „Noteikumi par biedrību, nodibinājumu un arodbiedrību gada pārskatiem un grāmatvedības kārtošānu vienkāršā ieraksta sistēmā”
MK not. Nr. 558	Ministru kabineta 2018. gada 4. septembra noteikumi Nr. 558 „Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas kārtība”
MK not. Nr. 584	Ministru kabineta 2003. gada 21. oktobra noteikumi Nr. 584 „Kases operāciju uzskaites noteikumi”

MK not. Nr. 585	Ministru kabineta 2003. gada 21. oktobra noteikumi Nr. 585 „Noteikumi par grāmatvedības kārtošānu un organizāciju”
MK not. Nr. 625	Ministru kabineta 2021. gada 14. septembra noteikumi Nr. 625 „Prasības kases ieņēmumu un kases izdevumu attaisnojuma dokumentiem un kases grāmatas kārtošānai”
MK not. Nr. 652	Ministru kabineta 2021. gada 28. septembra noteikumi Nr. 652 „Gada pārskata sagatavošanas kārtība”
MK not. Nr. 775	Ministru kabineta 2015. gada 22. decembra noteikumi Nr. 775 „Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likuma piemērošanas noteikumi”
MK not. Nr. 87	Ministru kabineta 2018. gada 13. februāra noteikumi Nr. 87 „Grāmatvedības uzskaites kārtība budžeta iestādēs”
MK not. Nr. 808	Ministru kabineta 2016. gada 3. oktobra noteikumi Nr. 808 „Noteikumi par biedrību, nodibinājumu un arodbiedrību gada pārskatiem”
MK not. Nr. 877	Ministru kabineta 2021. gada 21. decembra noteikumi Nr. 877 „Grāmatvedības kārtošānas noteikumi”
MUN	Mikrouzņēmumu nodoklis
PVN	Pievienotās vērtības nodoklis
PZA	Peļņas vai zaudējuma aprēķins
S.s.	Sākuma saldo
SIA	Sabiedrība ar ierobežotu atbildību
UIN	Uzņēmumu ienākuma nodoklis
VID	Valsts ieņēmumu dienests
VSAOI	Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas

Saturs

1. Mazliet no vēstures.....	10
2. Grāmatvedība, tās nozīme un uzdevumi.....	20
3. Grāmatvedības cikls, kompetences sadalījums grāmatvedībā un grāmatvedības kontroles pasākumi	26
4. Grāmatvedības reģistri un attaisnojuma dokumenti	40
5. Grāmatvedību reglamentējošie likumi un normatīvie akti.....	60
6. Grāmatvedības metode un pamatprincipi.....	68
7. Balance	78
8. Biedrību, nodibinājumu un arodbiedrību balance	90
9. Budžeta iestāžu balance.....	96
10. Grāmatvedības konti, divkāršais ieraksts, kontu apgrozījumu un atlikumu pārskats	102
11. Grāmatvedības kontu raksturojums.....	126
Nemateriālie ieguldījumi	128
Pamatlīdzekļi	136
Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi	141
Krājumi	144
Norēķini par prasībām (ar debitoriem)	147
Nākamo periodu izmaksas	156
Naudas līdzekļi	157
Vienotais nodokļu konts	155
Pamatkapitāls vai līdzdalības kapitāls	160
Rezerves	161
Uzkrājumi	162
Norēķini par aizņēmumiem	163
Norēķini par saņemtajiem avansiem	165
Norēķini ar piegādātājiem un darbuzņēmējiem	166

Maksājāmie vekseļi	168
Norēķini ar uzņēmumiem, dalībniekiem un personālu	168
Norēķini par darba samaksu un ieturējumiem (izņemot nodokļus)	171
Norēķini par nodokļiem, nodevām un maksājumiem budžetam ...	173
Norēķini par dividendēm	174
Nākamo periodu ieņēmumi	175
Operāciju konti	176
Dažādi ieņēmumi un izmaksas, peļņa vai zaudējumi	177
Saimnieciskās darbības ieņēmumi, 6. kontu grupa	178
Ieņēmumus samazinošas atlaides	179
Pārējie ieņēmumi	181
Gatavās produkcijas un nepabeigto ražojumu krājumu un vērtības izmaiņas	182
Citu periodu ieņēmumi, kas attiecas uz pārskata periodu	183
Ieņēmumi no sociālās infrastruktūras objektiem	183
Saimnieciskās darbības izmaksas, 7. kontu grupa	184
Izmaksas samazinošas atlaides	184
Dažādi ieņēmumi un izmaksas, peļņa vai zaudējumi	191
12. Vienkāršā ieraksta sistēma.....	194
13. Peļņas vai zaudējumu aprēķins	198
14. Ieņēmumu un izdevumu pārskats	204
15. Pārskats par darbības finansiālajiem rezultātiem	212
16. Darba samaksas aprēķina pamatprincipi	216
17. Dažādi uzdevumi	234
Atrisinājumi	242
Izmantotā literatūra un informācijas avoti.....	246
Pielikumi	250
1. pielikums. Balances shēma un tās aizpildīšanas piemērs	252
2. pielikums. Peļņas vai zaudējumu aprēķina shēma un tās aizpildīšanas piemērs.....	256
3. pielikums. Nodokļu likmes.....	260
4. pielikums. Veidlapas	261
5. pielikums. Kontu plāns	276

1.

Mazliet no vēstures

Uzskaitē ir bijusi vienmēr, pat ja tā nav bijusi dokumentēta. Piemēram, ja tiek veiktas izmeklēšanas darbības, aptaujā ne tikai tieši lietā iesaistītos, bet arī citas personas: kaimiņus, paziņas u.tml. un veidojas kopskats par notikumiem, tai skaitā mantu. Tieši vai netieši ikviens ir saistīts ar uzskaiti, ar vienkāršu grāmatvedību. Nereti „kaimiņu uzskaitē” viss ir zināms — cik mašīnu pieder, cik apmēram tērē iepirkumos u.tml. Protams, šis ir mazliet ar humoru, tomēr grāmatvedība ir svarīga un nepieciešama ikdienā.

Grāmatvedība ir par dokumentētu un hronoloģisku uzskaiti. Ja grāmatvedības uzskaitē un aprēķini ir korekti un pilnīgi, tad pieņemtie lēmumi ir kvalitatīvi.

Mūsdienu grāmatvedības pirmsākumi meklējami vairāk nekā 520 gadu senā vēsturē, kad, mainoties sabiedrības formācijām, pārejot no naturālās saimniecības uz maiņas attiecībām un darba dalīšanu, radās nepieciešamība pēc uzskaites.

Liecības par grāmatvedības pirmsākumiem ir atrodamas senā vēsturē. Plaukstošo civilizāciju zemē Mezopotāmijā periodā no 5000. g. p.m.ē. līdz 4500. gadam p.m.ē. pastāvēja sarežģītas sabiedriskās attiecības, kas radīja nepieciešamību uzskaitīt darījumus un īpašuma tiesības.

Vēsturnieki apraksta māla tāfelītes ar sarežģītu graudu pirkšanas un pārdošanas darījumu pierakstu. Tajā piedalījās vairākas personas. Uzskaitē bija vienkārša, bet sabiedrības vajadzības tā apmierināja.

Apmēram 630. g. p.m.ē. senie grieķi izgudroja monētu kalšanu, kas pakāpeniski ietekmēja arī uzskaiti. Vēsturnieki min Zenona papīrus: uzskaites reģistru kopumu. Uzskaites reģistros bija paredzēta saistību uzskaitē. Senajā Romā tika pieņemta un pilnveidota grieķu uzskaites sistēma. Vēsturnieki apraksta uzskaites reģistrus, tajā skaitā galveno grāmatu, kurā ieraksti no citiem reģistriem bija jāizdara ne retāk kā reizi mēnesī.

Grāmatvedība ir atzīta reliģiskās grāmatās, piemēram, islāma ticības grāmatā Korānā un kristiešu Bībeles Jaunajā derībā. Ir uzskaitīts radnieku kopums, izcelsme un cik daudz kuram piederējušas avis, zirgi un cita manta. Varbūt ir garlaicīgi lasīt, bet, ja šai teksta daļai pieiet no uzskaites viedokļa, tad ir visai interesanti un, iespējams, mūsdienās uzraugošajām institūcijām būtu ļoti saistoši šādi apraksti par cilvēkiem — šajos pierakstos ir nodrošināta izsekojamība, kas ir nepieciešama arī grāmatvedībā.

Lielākā daļa mūsdienu formālās grāmatvedības sākusies Krusta karu beigās. Kad strauji pieauga tirdzniecība starp Eiropu un Tuvajiem Austrumiem, uzņēmumi izauga tā, ka īpašnieks viens tos nespēja pārvaldīt. Tas radīja nepieciešamību pēc uzskaites rakstveidā, lai uzņēmuma īpašnieki varētu sekot saimnieciskajiem darījumiem un nodrošināt, ka to aģenti darbojas ar peļņu.

Divkāršā ieraksta grāmatvedību pirmo reizi izmantoja Dženovā Itālijā 13. gadsimtā un to tālāk pilnveidoja Venēcijā. Vārds „debets” nāk no latīņu valodas vārda „debita” (itāļu — „debito”), kas nozīmē — parāds īpašniekam. Vārds „kredīts” nāk no latīņu valodas vārda „credo” (itāļu — „credito”), kas nozīmē — parādā īpašnieks.

Pirmā liecība par pilnas divkāršās grāmatvedības sistēmas lietošanu atrasta Dženovas municipālajos pierakstos par 1340. gadu.

Pirmais sistematizētais grāmatvedības divkāršā ieraksta apraksts parādījās 1494. gadā Venēcijā. Tā autors ir Luka Pačioli, franciskāņu mūks, Perudži, Florences, Boloņas un Romas universitātes pasniedzējs. Mūks Luka Pačioli dzimis aptuveni 1445. gadā Sansepolkro Toskānā. Viņš bija matemātiķis un Leonardo da Vinči draugs, rakstīja un pasniedza daudzās jomās, tostarp matemātiku, teoloģiju, arhitektūru, spēles, militāro stratēģiju un komerczinības. 1494. gadā Pačioli publicēja savu ievērojamo grāmatu „Summa de Arithmetica, Geometria, Proportioni et Proportionalita” („Aritmētikas, ģeometrijas, proporciju un proporcionalitātes zināšanu kopums” jeb „Viss par aritmētiku, ģeometriju un proporcijām un proporcionalitāti”).

Viena **grāmatas daļa bija veltīta divkāršā ieraksta grāmatvedībai**. Tā bija **viena no pirmajām grāmatām, ko iespieda Gūtenberga tipogrāfijā** un guva tūlītēju ievēribu, tika pārtulkota vācu, krievu, flāmu un angļu valodā. Šī grāmata padarīja Pačioli par slavenību un nodrošināja viņam vietu vēsturē kā „grāmatvedības tēvam”.

Kā norāda pētnieki, Luka Pačioli neizgudroja divkāršā ieraksta grāmatvedību, toties viņš izcili aprakstīja metodi, ko izmantoja tirgotāji Venēcijā itāļu renesanses laikā. Viņa sistēmā ietilpa lielākā daļa mūsdienu grāmatvedības prakses, piemēram, reģistri, žurnāli un virsgrāmatas. Viņa virsgrāmata iekļāva aktīvus — debitorus un krājumus — un pasīvus — saistības, kapitālu, ieņēmumus, un izdevumu kontus. Viņš aprakstīja gada noslēguma ierakstus un ierosināja izmantot kontu apgrozījuma starpbilanci, lai pārbaudītu virsgrāmatas pareizību. Bez tam

viņš sniedza atsauces uz grāmatvedības reģistru pārbaudi, ētiku un pašizmaksas kalkulāciju.

Turpmākajos gados Pačioli sistēmā nav notikušas lielas izmaiņas. Mūsdienu starpbilances forma savu veidolu ieguva tikai 1868. gadā, un peļņas vai zaudējumu pārskats tika izstrādāts pirms Otrā pasaules kara. 80. gados tika izveidoti finanšu pārskati nolūkā sniegt attiecīgu informāciju par uzņēmuma saimniecisko, finanšu un investīciju darbību, un šo darbību ietekmi uz naudas resursiem.

Grāmatvedības ir visnenākā ekonomisko zināšanu nozare.

Grāmatvedība turpina attīstīties arī mūsdienās. Spilgts piemērs ir regulāri pilnveidojumi normatīvajos aktos, arī Starptautiskajos grāmatvedības standartos un Starptautiskajos publiskā sektora grāmatvedības standartos.

Grāmatvedības vēsturiskā attīstība Latvijā ir pētīta un aprakstīta dažādu pētnieku darbos. **Īsumā apkopojot pētnieku secināto, jāatzīmē, ka Latvijas ekonomiku, t.sk. grāmatvedību**, iepriekšējos gadsimtos ir ievērojami ietekmējusi citu tautu politiskā un ekonomiskā vara, kultūra, ieražas, valoda, jo bija jāpilda vācu, zviedru, krievu un citu varu noteiktās prasības atkarībā no tā, kura Latvijas teritorijas daļa bija nonākusi kādas valsts pakļautībā.

Iepriekšējos gadsimtos Latvijā grāmatvedības tiesību normas bija atrodamas Rīgas tirdzniecības ieradumos, civilprocesa likumos, bijušajā Krievijas Tirdzniecības nolikumā un tirdzniecības procesa likumos, dažos nodokļu likumos un citos normatīvajos aktos, piemēram, Vekselīkumā, Kredītnolikumā, Muitas nolikumā, Tirdzniecības un rūpniecības nolikumā. Viens no būtiskākajiem normatīvajiem aktiem, kas noteica grāmatvedības kārtošānu Latvijas teritorijā 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā, bija cariskās Krievijas 1903. gada likuma krājuma Tirdzniecības nolikums, kas ietvēra vairākas līdzīgas prasības pašlaik piemērojamām, piemēram, katru gadu jāstādā bilance; tirgotāja pienākums ir saglabāt grāmatvedības grāmatas u.tml.

No 1918. līdz 1940. gadam Latvijas Republikā tika lietota vienkāršā ieraksta un divkāršā ieraksta grāmatvedība. Nebija izdoti atsevišķi normatīvie akti, kas noteiktu vienkāršā ieraksta grāmatvedības kārtošānas prasības, bet cariskās Krievijas Tirdzniecības nolikums faktiski netika piemērots, tāpēc katrs uzņēmējs varēja izvēlēties kārtojamās grāmatas. Vienkāršā ieraksta grāmatvedības kārtošānai varēja lietot

Dienas grāmatu, Kases grāmatu, Inventāra grāmatu, Preču grāmatu, kā arī citas nepieciešamās grāmatas.

Kārtojot divkāršā ieraksta grāmatvedību, Latvijas Republikas normatīvajos aktos nebija noteikts piemērojamais grāmatvedības veids — izņemot valsts iestāžu un pagastu, kā arī atsevišķu darbības jomu grāmatvedību, kuru regulēja konkrēti normatīvie akti, piemēram, miltu rūpniecības, labības un miltu tirdzniecības un maiznīcu vai liķieru fabriku grāmatvedību, tāpēc uzņēmumi paši atbilstoši to vajadzībām varēja izvēlēties, kuru grāmatvedības veidu lietot. Tika lietota itāliešu grāmatvedība, nelielos uzņēmumos — amerikāņu grāmatvedība. Nebija noteikts obligāti lietojamais kontu plāns, bet darījumus varēja reģistrēt tikai uz attaisnojuma dokumentu pamata.

Ar 1929. gada 23. augusta rīkojumu finanšu ministrs bija noteicis, ka visām tirdzniecības, rūpniecības un kuģniecības sabiedrībām bilance un peļņas un zaudējumu konts jāsastāda pēc noteikta parauga. 1929. gada 19. augustā apstiprinātā bilances shēma būtībā bija līdzīga tai, kas tagad ir noteikta Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likumā. Būtiskākās atšķirības, salīdzinot šos divus regulējumus, 1929. gada regulējums noteica, ka bilancē:

- zaudējumus uzrāda aktīva pusē;
- amortizāciju uzrāda pasīva pusē;
- pasīvā nebija atsevišķas sadaļas „uzkrājumi” u.c.

Peļņas un zaudējuma kontā bija jāuzrāda izdevumi un ieņēmumi, grupējot pa to veidiem. 1929. gadā vienīgā peļņas un zaudējumu konta shēma bija veidota horizontālā formā, klasificējot izmaksas un ieņēmumus pēc to veidiem. Tā ir līdzīga Gada pārskatu un konsolidēto gada pārskatu likumā norādītajai peļņas vai zaudējuma aprēķina shēmai, kas klasificēta pēc izdevumu veidiem.

No 1918. līdz 1940. gadam Latvijā plaši tika lietoti vekseli un čeki, radās arī jauni termini, piemēram, nemateriālā vērtība. **Arī mūsdienās grāmatvedība attīstās un parādās jauni termini, kā e-rēķini, strukturēts elektroniskais rēķins u.tml.**

Atsevišķs likums par grāmatvedību pirmo reizi neatkarīgās Latvijas laikā tika pieņemts 1939. gada 18. janvārī, un to parakstīja Valsts un

Ministru prezidents Kārlis Ulmanis. Tas bija „Likums par tirdzniecības grāmatvedību”, kas stājās spēkā 1939. gada 1. februārī.

Pievērsiet uzmanību — **jau vēsturiski esam piedzīvojuši, ka jaunais normatīvais regulējums jāapgūst un jāievieš praksē īsā laikā.**

„Likums par tirdzniecības grāmatvedību” noteica, ka ikvienam tirgotājam jākārtot tirdzniecības grāmatas pēc divkāršās grāmatvedības principiem, bet finanšu ministrs varēja noteikt uzņēmumu grupas, kurām atļauts kārtot grāmatvedības uzskaiti pēc vienkāršās grāmatvedības principiem. Līdz ar to šis bija pirmais normatīvais akts, kas plašam subjektu lokam noteica prasības kārtot divkāršā ieraksta grāmatvedību.

Otrā pasaules kara sākumā, laikā no 1941. gada jūnija beigām līdz 1942. gada decembrim, nebija skaidrības, kādas normatīvās prasības regulē grāmatvedību, tāpēc uzņēmumi izmantoja gan Padomju Sociālistisko Republiku Savienības (turpmāk — PSRS), gan arī Latvijas Republikas grāmatvedības normatīvos aktus.

1942. gada 29. decembrī Austrumu valsts ministrs izdeva noteikumus un instrukciju par grāmatvedību Austrumu apgabalos, kas stājās spēkā 1942. gada 30. decembrī un ietvēra šādas būtiskākās prasības: Latvijā grāmatvedība jākārtot vācu valodā, reihsmarkās, darbības gadam jāsakrīt ar kalendāra gadu, grāmatvedība jākārtot pēc divkāršā ieraksta grāmatvedības principiem (izņemot sīkuzņēmumus), kontu plāns jāizveido, to pieskaņojot normālajam kontu plānam vai Vācijas atbilstošās saimniecības nozares kontu plānam, un veikala grāmatas un grāmatvedības dokumenti jāuzglabā 10 gadus.

1945. gada maijā un jūnijā pēc vācu armijas kapitulācijas visā Latvijas teritorijā Latvija tika iekļauta PSRS sastāvā, un grāmatvedība tika pakļauta PSRS noteiktām grāmatvedības prasībām.

Viens no PSRS radikālākajiem pārkārtojumiem Latvijā bija privātās mantas nacionalizācija. 1940. gada 22. jūlijā Tautas seima pieņēma dekrētu, ar kuru pasludināja visu zemi ar tās bagātībām, mežiem, ezeriem un upēm, kā arī tirdzniecības, rūpniecības un transporta uzņēmumus un bankas par visas tautas, t.i., valsts, īpašumu.

Attiecībā uz grāmatvedības organizāciju un uzskaiti PSRS plānveida saimiekošanas sistēma radīja vienotu saimnieciskās uzskaites sistēmu. Tas bija saistīts ar kopīgo valsts īpašumu — katra ministrija vadīja pakļautībā esošos uzņēmumu, plānoja un koriģēja to saimnieciskās dar-

bības plānus un sastādīja apvienotas grāmatvedības atskaites. Būtiski grāmatvedības metodes elementi bija dokumentācija un inventarizācija.

Dokumentācija bija PSRS grāmatvedības uzskaites pamats. Nevienu ierakstu padomju grāmatvedībā tāpat kā tagad nedrīkstēja veikt bez attaisnojoša dokumenta. Dokumentiem bija svarīga nozīme arī plānu izpildes kontrolē. Šajā laikā bija noteikta vienota inventarizācijas veikšanas kārtība un obligātas inventarizācijas, sastādot gada pārskatus. Sociālistiskā uzskaitē nozīmēja atklātības principa nodrošināšanu uzskaitē, un šis princips atcēla komercnoslēpumu. Tika izslēgta vekseļu, akcīzes, ķīlu, procentu, komisijas uzskaitē. No izmaksu kontiem tika izslēgtas reprezentācijas, ziedojumu, kompensācijas, līgumsodu, sodas naudas u.c. izmaksas.

1991. gada 21. augustā Latvijas Republikas Augstākā Padome pieņēma konstitucionālo likumu „Par Latvijas Republikas valstisko statusu”. Ar šo likumu *de facto* tika atjaunota Latvijas neatkarība. Latvijā notika pāreja no plānveida saimniecības uz tirgus ekonomiku, kas arī ietekmēja un noteica grāmatvedības attīstību.

Grāmatvedības sistēmas reforma tika uzsākta 1993. gada 1. janvārī, kad stājās spēkā Latvijas Republikas likumi „Par grāmatvedību” un „Par uzņēmumu gada pārskatiem”. Līdz tam tika izdoti atsevišķi dokumenti, kas noteica būtiskus grozījumus iepriekš piemērotajā PSRS grāmatvedības sistēmā, piemēram, izmaiņas grāmatvedības kontu plānā, jo attīstījās privātīpašums un radās nepieciešamība pēc papildu kontiem.

Salīdzinot Latvijas Republikas 1992. gada likuma „Par grāmatvedību” un Latvijas Republikas 1939. gada „Likuma par tirdzniecības grāmatvedību” prasības, var secināt, ka 1992. gada likums ietver daudz tādu grāmatvedības prasību, kas jau bija arī 1939. gada likumā.

Uzņēmējdarbības vide attīstās, un līdz ar to mainās grāmatvedību regulējošie normatīvie akti. MK ar 2017. gada 24. maija rīkojumu Nr. 245 „Par Valsts nodokļu politikas pamatnostādņem 2018.–2021. gadam” pie rīcības virziena — uzņēmumu investīciju stimulēšana un uzņēmumu starptautiskās konkurētspējas paaugstināšana, noteica šādu uzdevumu: izstrādāt jaunu Grāmatvedības likumu, lai tas būtu atbilstošs juridiskās tehnikas prasībām, ietverot lietoto terminu plašāku skaidrojumu un papildu regulējuma noteikšanu, kā arī pārskatīt un pilnveidot uz šī likuma pamata izdotos MK noteikumus.

Likums „Par grāmatvedību” kopš spēkā stāšanās ir grozīts 19 reizes.

Jaunā Grāmatvedības likuma izstrāde un saskaņošana notika vairākus gadus, un tikai 2021. gada 10. jūnijā Saeima pieņēma Grāmatvedības likumu, kas stājās spēkā 2022. gada 1. janvārī.

Salīdzinot 1992. gada likumu „Par grāmatvedību” un 2021. gada Grāmatvedības likumu, jāatzīmē, ka Grāmatvedības likums tā lietotājam ir patīkamāks, jo pantiem ir doti nosaukumi, kā arī ir numurētas pantu daļas un skaidroti grāmatvedībā lietotie termini. Saistībā ar tehnoloģiju attīstību un grāmatvedības datorprogrammu un grāmatvedības informācijas datorsistēmu programmatūras arvien plašāku lietojumu uzņēmumu grāmatvedībā ir mainījusies grāmatvedības attaisnojuma dokumentu sagatavošanas, aprites un glabāšanas, kā arī grāmatvedības reģistru kārtošanas un finanšu pārskatu sagatavošanas prakse. Papīra formas grāmatvedības reģistru kārtošanu, datus ierakstot attiecīgajos reģistros ar roku, pārsvarā ir aizstājusi elektroniskas formas grāmatvedības reģistru kārtošana, kur, piemērojot attiecīgas datorprogrammas, manuāli vai automātiski ievadītie dati automātiski tiek iekļauti attiecīgajos reģistros. Tādēļ jaunajā Grāmatvedības likumā liels uzsvars likts uz grāmatvedības sagatavošanas un grāmatvedības reģistru kārtošanas praksi, piemērojot attiecīgas datorprogrammas un grāmatvedības informācijas datorsistēmu programmatūru. Pamatprasības grāmatvedības organizācijai un kārtošanai ir saglabātas iepriekšējās, tikai atsevišķos gadījumos tās izsakot ar modernākiem vārdiem un iekļaujot papildinājumus.

Uz jaunā Grāmatvedības likuma pamata ir izdoti sekojoši MK noteikumi un daži no tiem ir izmantoti šīs grāmatas sagatavošanā:

- grāmatvedības kārtošanas noteikumi — MK not. Nr. 877, kas aizstāj MK not. Nr. 585;
- prasības kases ieņēmumu un kases izdevumu attaisnojuma dokumentiem un kases grāmatas kārtošanai — MK not. Nr. 625, kas aizstāj MK not. Nr. 584;
- kārtība, kādā individuālie komersanti un citas fiziskās personas, kas veic saimniecisko darbību, individuālie uzņēmumi, zemnieku un zvejnieku saimniecības kārto grāmatvedību vienkāršā ieraksta sistēmā — MK 31.05.2022. noteikumi Nr. 322, kas aizstāj MK 20.03.2007. noteikumus Nr. 188 „Kārtība, kādā individuālie

komersanti, individuālie uzņēmumi, zemnieku un zvejnieku saimniecības, citas fiziskās personas, kas veic saimniecisko darbību, kārtro grāmatvedību vienkāršā ieraksta sistēmā”;

- kārtība, kādā uzņēmumi, kuri kārtro grāmatvedību divkāršā ieraksta sistēmā un ir iedzīvotāju ienākuma nodokļa maksātāji par ienākumiem no saimnieciskās darbības, sagatavo un iesniedz finanšu pārskatu — MK 04.03.2022. noteikumi Nr. 145, kas aizstāj MK 08.05.2007. noteikumus Nr. 301 „Noteikumi par individuālo komersantu finanšu pārskatiem”;
- noteikumi par reliģisko organizāciju un to iestāžu gada pārskatiem un grāmatvedības kārtrošanu vienkāršā ieraksta sistēmā — MK 21.06.2022. noteikumi Nr 380;
- noteikumi par biedrību, nodibinājumu un arodbiedrību gada pārskatiem un grāmatvedības kārtrošanu vienkāršā ieraksta sistēmā — MK not. Nr. 439, kas aizstāj MK not. Nr. 808;
- noteikumi par politisko organizāciju (partiju) un to apvienību gada pārskatiem — MK 24.08.2021. noteikumi Nr. 569, kas aizstāj MK 13.07.2004. noteikumus Nr. 591 „Noteikumi par politisko organizāciju (partiju) un to apvienību gada pārskatiem”;
- kārtība, kādā grāmatvedībā novērtē un finanšu pārskatos norāda uzņēmuma mantu un saistības, ja uzņēmuma vai tā struktūrvienības darbība tiek izbeigta — MK 31.08.2021. noteikumi Nr. 590, kas aizstāj MK 21.10.2003. noteikumus Nr. 583 „Uzņēmuma mantas, arī prasījumu un saistību novērtēšana grāmatvedībā un atspoguļošana finanšu pārskatos, ja uzņēmuma vai tā struktūrvienības darbība tiek izbeigta”.

Katrs pārmaiņu laiks Latvijas dzīvē ir tieši ietekmējis grāmatvedības attīstību, un šodien lietojam un pilnveidojam to, kas ir izturējis laika pārbaudi un ir atzīts par piemērotu un derīgu grāmatvedības organizācijas un uzskaites nodrošināšanā. Piemēram, divkāršais ieraksts, kontu plāns, bilances un peļņas vai zaudējuma aprēķina shēma, dokumentu glabāšana, inventarizācija u.tml.